

20. broj – Na pragu trećeg desetljeća

Dragi čitatelji,

nakon još jedne godine kontinuiranog rada, čast nam je predstaviti vam **20. broj časopisa *Pro tempore***. Budući da se ove (2025) godine obilježavaju mnoge obljetnice – 1100 godina Hrvatskog Kraljevstva i Prvoga Splitskog crkvenog sabora, 80 godina od završetka Drugog svjetskog rata, 30 godina od završetka Domovinskog rata – temom ***Mitovi i narativi*** nastojali smo postići kritičko promišljanje spomenutih, ali i drugih godišnjica. Takav pristup pritom ne podrazumijeva samo dekonstrukciju ustaljenih društvenih mitova tijekom određenog vremenskog perioda, već i prepoznavanje povijesne znanosti kao interpretativne diskurzivne prakse, koja i sama sadrži određene elemente svojstvene mitovima i narativima, te ukazivanje na nužnost autorefleksivnog istraživačkoga rada.

O mitovima i narativima mnogo se teoretiziralo, no za njih ne postoji općeprihvaćena definicija, osobito kada je riječ o narativima. Iako će se detalji tumačenja razlikovati, većina će se složiti da mit može imati djelomičnu povijesnu točnost, ali da ipak podrazumijeva fikciju koja se najčešće pojavljuje u pripovjednom i interpretativnom obliku. Mnogi će isto tako dodati da je njegova svrha legitimacijska. No, kada govorimo o narativu, odnos fikcije i stvarnosti postaje mnogo zamućeniji. Radilo se o narativu kao stilu, tehnici ili metodi – bilo u historiografiji ili kojoj drugoj znanosti – teoretičari su tom ambivalentnom pojmu u prošlom stoljeću pridavali veliku važnost, a bez rasprave o njemu nije proteklo ni 19. stoljeće. Kod njemačkog povjesničara Leopolda von Rankea (1795–1886) narativna povijest je primjerice podrazumijevala da povjesničar svojim djelom strukturira povijesne događaje pretvarajući ih u pripovijest (priču) koja ima svoj početak, zaplet i kraj. Nadalje ona je podrazumijevala teleološko, odnosno linearno prikazivanje događaja kojim se davao dojam kontinuiteta dugotrajnoga razvoja, ključnog legitimacijskog elementa u (nad)gradnji nacionalnih identiteta. Upravo ta **legitimacijska uloga** i mita i narativa, kao i njihova generalna ambivalentnost, ostavljaju prostora za njihovo razmatranje iz različitih uglova – bilo da je riječ o političkoj, kulturnoj, socijalnoj, intelektualnoj, historiji isprepletanja, historiji odozdo, itd. Nadasve o njima ne promišljaju samo povjesničari, već i antropolozi, arheolozi, sociolozi, politolozi, psiholozi, lingvisti, teoretičari književnosti i drugi. Upravo su ta raznolika tumačenja u široj akademskoj zajednici, proizašla iz nepotpune određenosti ovih pojmova, rezultirala mnogobrojnim i doista različitim radovima u ovome broju, pritom pokazavši i upozorivši da svi, uključujući i članove akademske zajednice, mogu biti **mitotvorci**.

Kako bismo obilježili dvadeset godina rada na Časopisu, kao i ovaj okrugli broj, uredništvo je ove godine organiziralo nekoliko aktivnosti. U studenom 2024. godine smo, u sklopu obilježavanja 150. obljetnice Filozofskog fakulteta i Odsjeka za povijest, organizirali okrugli stol s temom *Časopisi*

studenata povijesti na kojemu su nam se pridružili glavni urednici pulskog *Epulona*, zadarske *Rostre* te nekadašnjeg časopisa studenata povijesti Fakulteta hrvatskih studija *Luciusa*. Govorili smo o ustroju studentskih časopisa, izazovima s kojima se suočavamo, kao i o tome kako je izgledao rad studentskih časopisa prije.

Potom smo u travnju 2025. godine, nastavljajući praksu organiziranja studentskih skupova započetu 2022. godine, ali i sa željom za širim dometom, organizirali našu prvu **Međunarodnu konferenciju za mlade istraživače *Vestigia***, također na temu ***Mitovi i narativi***. U Konferencijskoj dvorani i dvorani D3 Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu tijekom tri dana okupilo se 25 izlagača, od kojih su nam se pojedini pridružili *online*. U ovom broju objavljeno je devet izlaganja sa skupa. U svibnju smo, kako bismo odali počast svima koji su radili na Časopisu proteklih dvadeset godina, na ovogodišnjem Klio-festu organizirali izložbu i tribinu s glavnim urednicima. Sva ova događanja marljivo su popratili naši članovi redakcije, čija izvješća možete pročitati u rubrici ***Prikazi i osvrti***. Na kraju, htjela bih istaknuti da je redakcija izrazito zadovoljna organizacijom i odazivom na navedene aktivnosti te da postoji želja da se nastavi s održavanjem međunarodne konferencije, čija bi tema bila istovjetna temi tekućeg broja, jednom godišnje. Ovime smo ne samo nastavili ono što su započeli naši prethodnici, već smo, zahvaljujući potpori mnogih, uspjeli podići naš skup na jednu višu razinu.

U čast obljetnice, a kako bi se novi čitatelji mogli upoznati s našim Časopisom, Filip Bačurin napisao je ***Kratku povijest časopisa Pro tempore***. Pored toga, Adrian Filčić i Filip Bačurin napravili su detaljan prikaz bibliografije posljednjih brojeva u dodatku ***Časopis studenata povijesti Pro tempore: Kronologija izlaženja i bibliografija 2021–2024***. Oba priloga možete pročitati na narednim stranicama.

Prihvaćene autorske tekstove i prijevode podijelili smo u pet tematskih cjelina. Prva se oslanja na temat 19. broja i nosi naslov ***Mit i narativ u svjetlu intelektualne historije***. Uspoređujući način na koji se pojam mita upotrebljavao kod različitih starogrčkih autora, Ognjen Tošović cjelinu je otvorio radom ***Mit kao fundament i mit kao argument: politička uloga mita u delima Herodota i Tukidida***. Na temelju analiziranih djela pokazao je da se značenje pojma postepeno mijenjalo i da je, suprotno današnjem poimanju, mit nekoć označavao govor istinitog sadržaja. U tekstu ***Škola mita i simbola: paradigme u studijama američkog identiteta 1939–1956***. Ruben Prstec dotaknuo se ranog razdoblja studija američkog identiteta i povijesti u Sjedinjenim Američkim Državama, te pokazao u koliko su mjeri devetnaestostoljetni književnici imali ulogu u oblikovanju američkog nacionalnog imaginarija. Cjelinu zatvara prijevod poglavlja iz knjige *A Philosophy of Political Myth* ugledne talijanske filozofkinje te teoretičarke društva i politike Chiare Bottici. Zahvaljujemo autorici na ljubaznoj dozvoli za prijevod. U poglavlju naslovljenom ***Mit, povijesni narativ i društveni imaginarij*** autorica razmatra odnos između povijesnog narativa i političkog mita, kao i potencijal po-

tonjeg za stvaranje i perpetuiranje određenog društvenog imaginarija. Tekst je preveo Ruben Prstec.

Druga cjelina, *Mit, nacija, povijest: globalne perspektive* započinje radom Ivana Mačukata naslovljenim *Kosovski mit – povijest zloupotrebe*. Autor je dao pregled evolucije mita o bitki na Kosovu polju i njegove upotrebe u svrhu mobilizacije nacije u 19. i 20. stoljeću. Matej Vodopivec i Tamara Logar u članku *Between Myth and History: The Carantanian Legacy – (Mis)uses of the Carantanian myth in Slovene Historiography* osvrnuli su se na ulogu povjesničara u 19. i 20. stoljeću pri oblikovanju jednog od ključnih slovenskih nacionalnih mitova, ali i na njegovu dekonstrukciju u suvremenoj slovenskoj historiografiji. Tamás Rudas je u tekstu *The Legend of the Last Hussar. The Myth of August von Mackensen in Context of the Weberian Categorization of Political Rule* pomoću teorije autoriteta Maxa Webera analizirao razloge iza reputacije feldmaršala Augusta von Mackensena kao jednog od najsposobnijih njemačkih zapovjednika tijekom Prvog svjetskog rata. Kristina Husinec u radu *Amerika kao „Novi Rim” – pregled narativa usporedbe i „propasti”* bavila se različitim načinima usporedbe SAD-a i antičkog Rima, s posebnim osvrtom na američku političku i kulturnu sadašnjost.

Matija Pudić otvara treću cjelinu *Mit, nacija, povijest: hrvatski povijesni prostor* člankom *Hrvatska kao antemurale Christianitatis: primjer historiografije Matije Mesića*. On je analizom Mesićeve biografije Nikole Šubića Zrinskog istaknuo ključnu ulogu povjesničara u stvaranju mita o Hrvatskoj kao predziđu kršćanstva. Nastavljajući se na temu odnosa historiografije i konstrukcije nacionalnog identiteta, Stanka Mujo je u radu *Projiciranje nacionalnog kontinuiteta: Grgur Ninski iz perspektive povjesničara Grge Novaka* pokazala kako su i u 20. stoljeću neki od povjesničara promovirali mit o Grguru Ninskom kao simbolu borbe Hrvata za narodni jezik i kulturu. U ovoj cjelini je i prijevod poglavlja Davida MacDonalda, uglednog kanadskog politologa, *Mas(a)k(r)iranje prošlosti: Drugi svjetski rat i balkanski Historikerstreit* iz knjige *Balkan Holocausts? Serbian and Croatian victim centred propaganda and the war in Yugoslavia*. Na ovom mjestu zahvaljujemo autoru na dozvoli za prevođenje. Autor se u tekstu osvrnuo na revizionističke interpretacije Drugog svjetskog rata koje su bile u širokom optjecaju tijekom hrvatsko-srpskog sukoba 1990-ih godina. Autor prijevoda je Saša Vuković. Filip Triska je u tekstu *Povjesničar i državnik! Franjo Tuđman i 30. svibnja 1990.* analizirao poznati Govor u Saboru prvog hrvatskog predsjednika prema elementima glavnih teorija nacije i nacionalizma, dotaknuvši se pritom narativa prema kojemu suvremena hrvatska državnost počinje tim datumom. Josip Poljak diplomirao je s temom te objavio izmijenjeni i skraćeni članak *Usporedba prikaza Domovinskog rata u suvremenim hrvatskim i srpskim gimnazijskim udžbenicima*. Uspoređujući ih, autor je obradio načine na koje oni navode nastavnike i učenike na postupanje s osjetljivim i kontroverznim temama vezanim uz raspad Jugoslavije. Cjelinu zatvaraju Marija Bišćan i Ivan Mrnarević s radom *Povijest ili mit u kulturi sjećanja i službi nacije? Prilog proslavi tisuću i sto godina Hrvatskog Kraljevstva*. Autori su prikazali kako se narativ o Hrvatskom Kraljevstvu u historiografiji mijenjao od 19. stoljeća do danas, s posebnim osvrtom na ulogu obljetnica u suvremenom hrvatskom društvu.

Četvrta tematska cjelina, *Interpretacija i kreacija Drugoga*, započinje tekstem Rafała Kanasa *Narratives of Femininity in the Work of Usama ibn Munqidh*. Autor na temelju autobiografske *Knjige pouke* Usame ibn Munkiza istražuje načine na koje je muslimanska aristokracija 12. stoljeća doživljavala i propisivala uloge žena u društvu. Sara Očko u svojem se radu *From Parliaments to Newspapers: The Roma Narrative in The Carniolan Provincial Assembly, Parliamentary Debates of First Yugoslavia and in Slovenian Newspapers* interdisciplinarnim historijskim i lingvističkim istraživanjem osvrnula na oblikovanje javne percepcije o Romima na slovenskom području u razdoblju od 1861. do 1939. godine. Alessandro Bianchi i Amberlea Jones autori su teksta *Demythologising Psychiatry: A Collaborative Approach to Deconstructing Extremes in the Historical Perception of Mental Health Care in Britain and France*. Analizirajući psihijatrijsku praksu tijekom dva različita razdoblja i u dvije različite zemlje, autori su kritički razmotrili ustaljene mitološke narative o deinstitucionalizaciji psihijatrijske brige u Francuskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu. Cjelina završava tekstem Ane Furlan Sfarčić *Mit o ženi: poslušna i podređena žena u Iranu*. U radu autorica propituje ustaljeni narativ o ženama u Iranu kao pasivnim promatračicama društvenih zbivanja donoseći pregled njihovih uloga tijekom povijesti kao sudionica u otporu i raznim političkim procesima.

Posljednju tematsku cjelinu *Putovanje mita među kulturama i civilizacijama* otvara Petra Licul radom *Germanizacija kršćanstva: Semantičke transformacije u procesu kristijanizacije germanskog svijeta*. Analizirajući semantičku i konceptualnu prilagodbu pojedinih germanskih pojmova, autorica se osvrnula na ključnu ulogu jezika pri kristijanizaciji srednjovjekovnih društava. Anna Knyazeva u tekstu *The Building of a Cult Through a Myth: The Case of St. James the Elder* daje pregled razvoja kulta svetog Jakova Zebedejeva na Iberskom poluotoku. Ante Erceg i Lovro Klaso u radu *Prezbiter Ivan, evolucija kršćanskog poimanja Orijenta u razvijenom i kasnom srednjem vijeku* fokusirali su se na mitološku figuru Prezbitera Ivana i na različite interpretacije lokacije njegovoga kraljevstva, koje odražavaju promjene u kršćanskoj percepciji Dalekog istoka. U članku *Božanstvo Pernate Zmije u mitologijama pretkolumbovske Amerike* Josip Štrkalj prikazuje mit o božanstvu Pernatoj Zmiji, koji se mijenjao i proširio među različitim američkim domorodačkim civilizacijama. Na kraju, Irena Mutak autorica je teksta *Domaći, Domovoj, Domovoy... Slavenski kućni duh kao zaštitnik kućnog ognjišta i uspostava tradicionalnih vrijednosti posredstvom vjerovanja u nadnaravna kućna stvorenja*. Usporedbom kućnih duhova u različitim slavenskim pretkršćanskim zajednicama i njihovom analizom u djelu *Priče iz davnina* Ivane Brlić Mažuranić, autorica je istaknula njihovu ulogu kao predstavnika obiteljskih vrijednosti.

Prikaze novih historiografskih naslova donose Karlo Košir, Petrunjela-Dana Košta i Matija Pudić na početku rubrike *Prikazi i osvrti*. Na njih se nastavljaju osvrti koji svjedoče o mnoštvu događanja u ovoj akademskoj godini. Filip Bačurin prikazao je ciklus tribina *Od teorije do historije*. Kristina Husinec i Lovro Turalija su se u tekstu *Razumijevanje sebe i Drugog kroz interaktivni rad: prikaz radionice o narativima i emocijama* osvrnuli na tijek i rezultat

radionice iz perspektive samih voditelja. Karlo Košir se u dvama izvještajima osvrnuo na studentski forum *Povijesna perspektiva Osmanskog Carstva i Republike Turske* i na tribinu *Pro tempore – pro historia: razgovor s glavnim urednicima časopisa Pro tempore povodom obilježavanja dvadesete obljetnice izlazenja. Izvještaj sa znanstvenog skupa Colloquia Mediaevalia Croatica VI: Hrvatska državnost u srednjem vijeku između historije i mita* potpisuje Ivan Moškato. Marko Perišić prikazao je okrugli stol *Časopisi studenata povijesti u Hrvatskoj* koji smo organizirali u studenom 2024. godine, a Benjamin Pintarec osvrnuo se na našu prvu Međunarodnu konferenciju za mlade istraživače *Vestigia: Mitovi i narativi*. U svojem izvještaju Matija Pudić prikazao je znanstveni skup *Isti rod, različite sudbine: Muškarac može biti i...* koji se održao u Slavonskom Brodu, a Vanessa Rendić opisala je prvo u nizu ciklusa predavanja *Rex et regnum*, organiziranog povodom 1100. obljetnice Hrvatskog Kraljevstva.

Od, nažalost, preminulih istaknutih povjesničara Janet Nelson (1942–2024) i Mirka Valentića (1932–2025) u rubrici **Necrologia** oprostili su se Ivan Buljević i Benjamin Pintarec.

U posljednjoj rubrici donosimo intervju s domaćim i stranim stručnjacima. Razgovor s profesoricom Iskrom Iveljić koja je nedavno napustila naš Odsjek odlaskom u mirovinu vodio je Karlo Andlar, a priloge o profesorici poslali su prof. dr. sc. Damir Agičić i viši asistent dr. sc. Nikola Tomašegović. **Na ovom mjestu želimo profesorici uputiti čestitke povodom dodjele Povelje Filozofskog fakulteta i zahvaljujemo joj na razgovoru.** Filip Bačurin govorio je s profesorom Philippom Therom o operi, glazbi i društvu 19. stoljeća, a s profesorom Branimirom Jankovićem i višim asistentom Nikolom Tomašegovićem razgovarao je o zborniku *Nadilaženje nacionalne paradigme*, koji su priredili i objavili ove godine. O ulozi povjesničara u stvaranju nacionalnih mitova govorila je Marija Bišćan s istaknutim njemačkim povjesničarem Stefanom Bergerom. Ivan Buljević je s rumunjskim medievistom Alexandruom Simonom razgovarao o historiji isprepletanja u kontekstu intelektualne historije, kao i o izazovima istraživanja intelektualaca u razdoblju humanizma. Srednjega vijeka, s fokusom na križarske ratove, dotaknuo se Ivan Moškato u intervjuu s britanskim povjesničarem Jonathanom Harrisom. U zadnja dva intervjua Tita Mikulaš osvrnula se na suvremeno razdoblje – s profesorom zagrebačkog Fakulteta političkih znanosti Nebojšom Blanušom i Brankom Vierdom govorila je o teorijama zavjere, događajima 1990-ih i suočavanju s problematičnom prošlošću.

Pred sam kraj htjela bih uputiti nekoliko zahvala. Prije svega želim se zahvaliti svim autorima koji su poslali svoje tekstove za objavu te recenzentima i lektorima na njihovim komentarima i prijedlozima za poboljšanje tekstova. Zahvaljujemo Studentskom zboru na financijskoj potpori. Zahvalu upućujemo i Odsjeku za povijest, pročelniku prof. dr. sc. Ivici Šuti i zamjeniku prof. dr. sc. Hrvoju Gračaninu, ne samo na kontinuiranoj financijskoj pomoći pri objavljivanju broja, već i na podršci pri organizaciji Konferencije i izložbe o povijesti časopisa na ovogodišnjem Kliofestu, kao i na dugogodišnjoj suradnji.

Ovim putem zahvalu upućujem i profesorima Damiru Agičiću i Branimiru Jankoviću, što su nam omogućili održavanje tribine i izložbe na Klio festu. Posebnu zahvalu htjela bih uputiti doc. dr. sc. Filipu Šimetinu Šegviću na neprestanom ohrabriranju i pružanju savjeta. Zahvaljujem i Bruni Došenu na dobrovoljnoj izradi dizajna plakata za Konferenciju te Filipu Šimunjaku na izradi programske knjižice. Hvala *caffè*-baru Kezl na okrepi tijekom Konferencije i *caffè*-baru Frka na ustupljenom prostoru za održavanje konferencijskog kviza, te našim sponzorima i donatorima Leksikografskom zavodu *Miroslav Krleža*, Matici hrvatskoj, Srednjoj Europi i Zlatnoj rijeci. Konačno, svemu navedenom pridružujem i nekoliko osobnih zahvala – Ivanu Mrnareviću, Marku Zidariću i Tijani Vokal – na nepresušnim izvorima informacija, usmjeravanju i bezuvjetnoj podršci koju mogu pružiti samo prijatelji.

U ovoj obljetničkoj godini zamislili smo i ostvarili mnogo. Sve to ne bi bilo ostvarivo bez predanog rada uredništva i svih ljudi koji su nam pritom pomogli. Osim što su nas zbližile, ove aktivnosti pružile su nam priliku da upoznamo nove ljude iz raznih sredina i disciplina te da na taj način razmijenimo naše interese i mišljenja. Rezultati ovih kontakata očituju se u samom broju, ali i u prijateljstvima koja smo uspostavili. U nadi da će *Pro tempore* u svojem trećem desetljeću nastaviti istim ili barem sličnim putem, predajemo vam 20. broj na čitanje.

Marija Bišćan,
glavna urednica

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 20 2025.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XX, broj 20, 2025.

Glavna i odgovorna urednica
Marija Bišćan

Zamjenik glavne urednice
Ruben Prstec

Uredništvo
Filip Bačurin
Marija Bišćan
Adrian Filčić
Nera Kapustić
Karlo Košir
Ivan Moškato
Marko Perišić
Ruben Prstec
Matija Pudić

Urednici pripravnici
Tita Mikulaš
Benjamin Pintarec

Redakcija
Filip Bačurin
Marija Bišćan
Adrian Filčić
Nera Kapustić
Karlo Košir
Tita Mikulaš
Ivan Moškato
Marko Perišić
Benjamin Pintarec
Ruben Prstec
Matija Pudić

Tajnik Uredništva
Marko Perišić

Recenzenti
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Arijana Kolak Bošnjak
dr. sc. Inga Vilogorac Brčić
dr. sc. Neven Budak
dr. sc. Mihovil Dabo
dr. sc. Vinko Korotaj Drača

dr. sc. Stipe Grgas
dr. sc. Branimir Janković
dr. sc. Maja Katušić
Dea Marić
dr. sc. Lidija Nikočević
dr. sc. Ana Rajković Pejić
dr. sc. Filip Šimetin Šegvić
dr. sc. Luka Špoljarić
dr. sc. Peter Štih
dr. sc. Nikola Tomašegović
dr. sc. Hrvoje Tutek
dr. sc. Nada Zečević
Andrija Živković

Lektura za hrvatski jezik
Antonia Buti
Nikolina Fajt
Grgur Gržetić
Lorenia Jantolek
Nera Kapustić
Mihaela Pokrivač
Martina Prosen

Lektura za engleski jezik
Marko Perišić
Ruben Prstec
Matija Pudić

Oblikovanje
FF Press

Izdavač
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Tisak
d. o. o. Studio moderna

Naklada
Tiskano u 75 primjeraka.

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove i mišljenja autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa finansijski je omogućeno:

sredstvima koja je ustupio Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

sredstvima dobivenim na Natječaju za studentske programe Studentskog zbora Sveučilišta u Zagrebu

Redakcija časopisa Pro tempore im iskreno zahvaljuje na finansijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva

Odsjek za povijest

(za: Uredništvo Pro tempore)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

Kontakt

casopis.protempore@gmail.com

Web-stranica

<https://protempore.ffzg.unizg.hr/>